

LİSE ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK VERGİ BİLİNCİ: ESKİŞEHİR ÖRNEĞİ

Gülşah YILDIZ¹

Zeynep BAKIR²

ÖZET

Vergi günümüze gelene kadar tüm medeniyetlerde görülmüştür. Bu da verginin önemli bir konu haline gelmesine, vergi ile ilgili sorunların araştırılmasına ve bu konunun sürekli gündemde kalmasına neden olmuştur. Hükümetler yapmış oldukları hizmetlerin finansmanını sağlamak amacıyla egemenlik gücünden yararlanarak, karşılıksız olarak vergiler koyarlar. Ülkemiz de vergiden beklenen amaçlara ulaşılabilmesi için bireylerin vergi bilincinin ve ahlakının gelişmesi çok önemlidir. Bu yüzden kişiler vergi konusunda küçük yaştan itibaren bilinçlenmelidir. Her konu da eğitime hazır ve algıları açık olan yaş grubunun liselerde bulunması sebebiyle bu yaş grubuna ekonomik, siyasi ve mali olan eğitimler de verilmelidir. Bu yollarla vergi bilincinin küçük yaşlardan itibaren artırılması kamu harcamalarının finansmanını sağlama konusunda daha etkin olunmasını ve daha başarılı bir vergilendirme sisteminin oluşmasına fayda sağlamada yardımcı olacaktır. Eskişehir'deki liselerde anket yöntemi ile veri toplanmış ve toplanan veriler SPSS istatistik programıyla analiz edilmiştir. Çalışma sonuçlarına göre vergi için eğitimin önemli olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Vergi Bilinci, Vergi Ahlakı, Vergi Uyumu

TAX AWARENESS FOR HIGH SCHOOL STUDENTS: THE EXAMPLE OF ESKİŞEHİR

ABSTRACT

Tax has been seen in all the civilizations till our day. It has caused that tax has been an important subject, being researched about the tax problems and remaining on the agenda of the tax. The governments lay a tax gratuitously so as to provide finance of the duties they have served by taking the advantage of domination power. In our country, the enhancing of the tax awareness and ethics is very important for the people to achieve goals which are expected from the taxes. Thus, the people should become conscious about the tax subject from very young ages. Because of the fact that the group of age, whose perception level is high and who are ready to be trained in every subject, is in the high school; economical, political and financial education should also be provided for this group of age. In these way, the enhancing of the tax awareness from the young ages will help in consisting a more successful taxing system and being more effective in providing the finance of public expenditures. It has been collecting data by survey method in the highschools in Eskişehir and that data has been analysed via SPSS statistical programme. According to the study results, it is clearly understood that the education is very important for the tax.

Key Words: Tax Awareness, Tax Ethics, Tax Compliance

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, gulsah.yildiz2@ogr.sakarya.edu.tr

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, zeynep.bakir1@ogr.sakarya.edu.tr

1.GİRİŞ

Kamu gelirlerinden biri olan vergi devletin kamu harcamalarını karşılamak üzere başvurduğu en önemli kaynaktır. Fakat devletin üstlenmiş olduğu görevler modern devlet anlayışıyla beraber artış göstermiştir. Devletin üstlenmiş olduğu görevlerin artması ile birlikte mükelleflerin üzerine düşen vergi yükünde de artış görülmüştür . Bu koşullar altında ülkemiz gibi vergilemenin beyana dayalı olarak gerçekleştirildiği ülkelerde vergi yükümlülüğünün mükellefler tarafından doğru bir şekilde yerine getirilmesi daha da önemli hale gelmektedir.

Verginin kamu gelirleri içerisindeki payının büyüklüğü sebebiyle toplumdaki vergi bilincinin de önemi büyüktür. Vergi bilincini etkileyen faktörler bulunmaktadır. Bunlardan biri müşavirlik hizmeti sunan muhasebe mesleğini icra eden meslek mensuplarıdır. Mükelleflerle doğrudan iletişime geçtikleri için etki altına alma olasılıkları daha yüksektir. Bu etkiyle birlikte mükelleflerin vergiye katılım veya vergiden kaçış yollarını arama düşüncesi oluşur. Vergi bilincini etkileyen bir diğer faktörde eğitimidir. Türkiye’de vergi eğitimi üniversitelerin ilgili bölümlerinde okuyan öğrencilere verilmektedir. Oysaki vergi toplumdaki bütün sınıfları ilgilendirmektedir. Üniversitelerde eğitim alan öğrenciler dışındaki vatandaşlar vergi eğitimi almamaktadır. Vergi, kamu gelirleri içerisinde çok önemli bir paya sahipken eğitimi bu kadar sınırlı kesime ve ileri yaşlara bırakılmamalıdır. Mükelleflerin vergi bilincinin araştırıldığı bu çalışmada vergi bilinci ve vergi ahlakı kavramlarının tanımları üzerinde durulacaktır.

Bu kapsamda vergi bilinci, devletin yerine getirmekle yükümlü olduğu kamu hizmetlerinin gerçekleştirilmesi için bireylerin elde ettiği gelirlerden veya servetlerinden kanunlarda belirtilen usul, esas ve oranlara göre katkıda bulunmaları gerektiğini fark etme, bilme ve hatırlama yeteneğine sahip olmalarını ifade etmektedir (Narta, 2007: 1)

Mükelleflerin vergisel konularda devletle aralarındaki ilişkisini belirleyen davranış normları vergi ahlakı olarak tanımlanmaktadır (Saruç,2015: 16). Genel olarak bakıldığında ise vergiye karşı içsel motivasyon şeklinde ifade edilen vergi ahlakı (tax morale) vergiye ilişkin görev ve sorumlulukların zamanında ve eksiksiz olarak yerine getirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Schmölders, 1976:111).Vergi ahlakı, bedavacı bireysel bir dürtüye karşı kamu hizmetlerini finanse etmeye yönelik vergi ödeme eğilimidir (Gueth, 2004’den aktaran Cesur, 2007: 11).

Kamu hizmetlerinin karşılanmasında doğrudan etkisi olan vergisel konularda bireylerin vergi ahlakının, vergi bilincinin artırılması daha sağlıklı vergilendirme sisteminin oluşmasına büyük fayda sağlayacaktır. Vergi mükelleflerinin erken yaşta eğitilmesi ve vergi ahlakının gelişmesiyle vergi kaçırma gibi yasa dışı yolların önü kapatılarak vergiye uyumun artırılacağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra günümüzde kamu spotlarıyla, sosyal medya aracılığıyla ve eğitim kurumlarında düzenlenecek programlarla vergi bilincini artırmaya yönlendirilmelidir.

Bu kapsam da çalışmada vergiye katılımı artırmak için; vergi bilincinden, vergi ahlakından vergi uyumunu artırma yollarından bahsedilecek ve Eskişehir’de lise öğrencilerinin vergi bilincini ölçmek amacıyla bir anket çalışması yürütülecektir.

2.Vergi Bilinci Kavramı

Vergi bilinci kavramı kamu hizmetlerinin karşılanmasının önemini farkında olan toplumların vergi ödevini yerine getirme konusundaki isteklerinin seviyesidir. Bahsi geçen isteklilik seviyesi ne kadar yüksek olursa vergilemede etkinlik de o kadar yüksek olur. Şöyle ki vergi bilinci yüksek olan vatandaş ödemediği vergilerin kendine ne şekilde geri döneceğinin

dolayısıyla ödediği vergilerin ne gibi hizmetlere harcandığının bilincinde olur ve bu sebeple üzerlerine düşen vergi ödevini bilinçli ve istekle yerine getirir (Organ ve Yegen 2013: 243).

Vergi idareleri açısından vergi uyumunun önemi; mükellef için karmaşık gelen vergi mevzuatının açık anlaşılır hale getirilmesi ve mükellefler idare arasında uyumun sağlanmasıdır. Vergi idareleri, mükelleflerin gelirlerini doğru ve zamanında beyan ederek ödemeleri için sistemler kurma çalışmaları yapmaktadır. (Karyağdı, 2010: 1).

Vergilemenin klasik tanımlarında hukuki cebir unsuru ağırlıklı iken modern vergi sistemlerinde gönüllü ve istekli uyum sağlama çabası görülmektedir. (Muter ve Özcan, 2012: 15).

Vergilerin ekonomik işlevleri konusunda eğitim seviyesi yüksek olan mükellefler bilinçli davranır ve vergi kaçırma davranışları daha sınırlıdır. Bununla beraber eğitim oranının artmasıyla kanundaki açıklıkları fark ederek mükellef açıklıktan yararlanarak vergiden kaçınma yöntemlerini daha kolaylıkla uygulayabilir. Fakat eğitim düzeyi ile vergiye gönüllü uyum arasında doğru orantı olduğu yapılan çalışmaların sonucunda görülmüştür. Bu çalışmalara göre demek ki kişilerdeki eğitim seviyesi arttıkça vergiye gönüllü uyum oranının da artması da muhtemeldir. (Demir, 2009: 3).

2.2. Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakının Amacı

Vergi mevzuatı mükemmel olsa da, vergi idaresi verimli ve etkin çalışır duruma getirilirse de, topluma vergi bilinci ve ahlakı aşılanmadığı durumda vergi gelirlerinde artış sağlanamaz ve kayıt dışı ekonomi önlenemez. Bu sebeple toplumda vergi bilincinin artırılması ve vergi ahlakının kazandırılması yönünde çeşitli eğitim ve tanıtım projelerine sıkça yer verilmelidir (Taşpınar, 2001).

Vergi ahlakı genel olarak çoğu araştırmacı tarafından tanımlandığında vergi ödemede mükellefin dahili motivasyonu olarak ifade edilmiştir. Vergi ahlakı kavramı herhangi bir baskı yâda zorlama olmaksızın bireylerin vergiye gönüllü katılımını ifade eder (Saruç, 2015: 16). Vergi bilinci kavramıysa verginin farkında olunmasıdır. (Dorntein,1987:59). Vergi bilinci ve vergi ahlakının artırılması vergiye katılım konusunda doğrudan etki edecektir.

2.3. Vergi Bilincini Etkileyen Faktörler

2.3.1 Kişisel Faktörler

Mükelleflerin eğitim durumu, inancı, ödeme gücü gibi olgular mükelleflerin kişisel faktörlerini oluşturmaktadır. Verginin mali amacının yanında mali olmayan amaçlarının da göz önünde bulundurulacak olursa kişi vergilendirildikten sonra ekonomideki rolünde önemli bir artış veya azalış görülmemelidir. Mükellefler kişisel durumlarını ödeme gücüyle ölçülü olmasını düşünerek kamu harcamalarının finansmanına katılmayı isterler.

2.3.2 Demografik Faktörler

Mükellefin demografik özellikleri olan yaş, eğitim, cinsiyet, medeni durum da vergi ödeme ve ödememe davranışlarını etkileyebilir. Yapılan araştırmalara göre; erkeklerin kadınlara, evlilerin bekarlara, gençlerinse yaşlılara oranla daha fazla vergi kaçırma davranışında buldukları görülmüştür. (Çelikkaya, 2002:5).

Cinsiyete bağlı çalışmalarda kadınların erkeklere göre vergiye karşı daha yüksek oranda uyum gösterdikleri tespit edilmiştir. Vergisel çalışmaların yanında sosyal psikolojik çalışmalarda da kadınların erkeklere göre daha uyumlu davrandığı göz önüne alındığında, vergi tutumlarındaki bu farklılık şaşırtıcı bulunmayacaktır (Tuay ve Güvenç, 2007).Medeni duruma göre ise; evlileri bekarlara oranla daha çok vergi kaçırma eğiliminde bulunmaktadır.

Çünkü evli olan bireyin sorumluluğu daha fazla ve gelir kaybına tahammülü daha azdır. (Taytak, 2009:499).

2.3.3 Vergi Ödeme Gücünün Etkinliği

Ödeme gücü, bireylerin elde etmiş oldukları gelir, sahip oldukları servet ve yaptıkları harcamalar üzerinden hesaplanan ve ellerindeki parasal gücü temsil eden bir kavramdır. Vergilemede ödeme gücüyle bireyin kendisinin ve ailesinin geçimini asgari düzeyde yetecek kadar elde ettiği kazancı aşan miktarı oluşturmaktadır. Mükelleflerin vergi ödeme gücünü tespit ederken önemli olup dikkate alınması gereken göstergelerse şunlardır; gelir, servet ve harcamalar. Genel kabul görmüş gösterge ise gelirdir. Nedeniyse birey, elde ettiği serveti ya da yaptığı tüketim harcamalarını belli bir gelir düzeyi olmadan yapamayacaktır (Alkan, 2009).

Türkiye’de bireyler ödeme güçleri dikkate alınmadan vergilendirilmekte. Bu durum sosyal bir sorundur; çünkü vergiler, sadece fiskal amaçlarla değil ekonomiye yön vermek, gelirin adil ve eşit dağılımı ile sosyal düzeni sağlamak gibi ekstra fiskal amaçlara da hizmet etmelidir. Yani vergilemede ödeme gücü dikkate alınmadan uygulamada bulunmak mükellefte vergi yükünün artmasına neden olacak ve mükellefin hem vergiye istekli uyumunu hem de vergi bilincini olumsuz yönde etkileyecektir. Bu da vergi kaybının ve kaçığının artmasına sebep olacaktır (Kaynar, 2007).

2.3.4 Mükellefin Eğitim ve Öğretim Düzeyi

Gelir İdaresinin yeniden yapılandırılmasında “mükellef odaklı model” en son gelinen nokta olarak ön plana çıkmakta. Mükellefe, bu modelde istekli vergi uyumunu teşvik edecek mükellef haklarının açıklanması, mükellef hizmetlerinin artırılması ve mükellef eğitimleri verilmesi, daha çok denetimde bulunma hedefleri gibi stratejilerin oluşturulmasına çalışılmaktadır (Tezcan, Gerçek, Sarılı, 2007: 43-44).

2.3.5 Mükellefin Devlete Olan Bağlılığı

Yolsuzluklara konu olacak düzeyde karmaşık, çok sık aralıklarla değişen ve belirli kesimlere ayrıcalıklar sağlayan vergi sistemine sahip olan ülkelerde bireylerin devlete olan güveni ortadan kalkmaktadır ve vergiyi gönüllü vermelerine engel olmaktadır. Sosyal devlet anlayışını yerine getiremeyen devlete karşı güveninin kurulamaması esasında mükelleflerin vergiden kaçınma ve vergi kaçırma nedenlerinin en önemlisidir. (Çelikkaya, 2002).

2.3.6 Mükellefin Gelir Düzeyi

Gelir düzeyi ekonomik istikrarsızlık yaşanan ülkemizde mükellefi vergi kaçırmaya sürükleyen en önemli etkidir. Vergi, kişilerin, kendi maddi varlıklarından, kazanç ve iratlarından, devlete karşılıksız olarak verdikleri maddi bir tutardır. Mükelleflere her ne kadar vergi gelirlerinin tekrar kişilere hizmet yoluyla geri döneceği anlatılsa da vergi için ödediği miktarın karşılığında ne aldığını nesnel olarak görmek istemektedir. (Seker, 1994: 13)

2.4. Vergi Bilincinin Diğer Vergi Kavramlarıyla İlişkisi

2.4.1 Vergi Psikolojisi

Vergi psikolojisi, en geniş haliyle mali olayların insan tutum ve davranışları üzerindeki etkilerini inceleyen bir araştırma alanıdır. Vergi ile ilgili olan hem bireysel hem de toplumsal psikolojik olayları analiz eder ve araştırır (Saruç, 2015: 19).

Vergi psikolojisiyle asıl anlatılmak istenen vergi mükelleflerinin psikolojisidir. Herkes tarafından bilindiği üzere vergi, verginin alacaklısı konumundaki devlet ile verginin borçlusu konumundaki mükellef arasındaki ilişkiden meydana gelmektedir(Çoban, 2004: 28).

2.4.2 Vergi Uyumu

Vergi uyumu herhangi bir cebri güce ihtiyaç duyulmadan kanunların ruhuna ve anlamına uygun hareket edilmesini ifade etmektedir (James ve Alley, 2002: 32)

Vergi uyumunu etkileyen ekonomik ve ekonomik olmayan faktörlerden söz edilebilir. Ekonomik faktörler; para cezaları, gerçek gelir seviyesi, vergi oranı, denetlenme olasılıkları, vergi avantajları, vergi denetimi ve diğer cezalardan oluşurken, ekonomik olmayan aktörler ise ahlaki, psikolojik, kültürel, idari-yönetimsel, kurumsal, siyasal, dini ve hukuki olabilir. Görüldüğü gibi, vergi uyumunda ekonomik ve ekonomik olmayan faktörler oldukça geniştir. Bu faktörlerden ekonomik olanlarının, modern düzeyde etkin bir şekilde uygulanması veya dikkate alınması bir toplumda vergi uyumunu arttırmada tek başına yeterli olmayabilir. Dolayısıyla ekonomi dışı faktörlerin ihmal edilmemesi önemlidir (Altun ve Yavuz, 2017: 37).

2.5. Vergi Bilincinin Vergi Kaçırmada Etkileri

Alm (2012) vergi kaçırma kelimesinin karşılığı mükelleflerin bilerek ve isteyerek yasa dışı yollara başvurarak vergi yükünü hafifletmesi olarak açıklanmaktadır. Vergi kaçırma, geliri olduğundan düşük seviyelerde göstererek kanunen indirilebilecek giderleri olduğundan yüksek göstererek, hiç beyanname vermeyerek veya birçok farklı şekilde gerçekleştirilebilmektedir (Saruç, 2015: 21).

2.6. Vergi Bilinci Düzeyini Artırıcı Çalışmaların Yapılması

Ülkede yaşayan her vatandaş toplumsal yaşamın sürdürülebilirliği için kamu hizmetlerinin gerekli olduğunu ve bu hizmetlerin yerine getirilebilmesi için vergilere ihtiyaç olduğu bilinci, vergi idaresi tarafından çeşitli eğitim ve etkinliklerle vergi mükelleflerine verilmelidir (Aygen, 2003: 116).

Toplumda “vergi bilinci” yerleştirilmelidir. Vergi kaçakçılığı ile mücadelede her zaman hukuki önlemler ve polisiye önlemler almak yeterli olmaz. Vergi ödeme bilincinin toplumda mevcut olması da çok büyük önem arz eder. Vergi bilinci ve vergi ahlakının toplumda yerleşmesi için en başta devlet yöneticilerinin hukukun üstünlüğüne ve adalete inanmaları ve buna uygun davranmaları gereklidir. Devlet yöneticilerinin deyim yerindeyse “har vurup, harman savurdukları”, vatandaşların vergi olarak ödedikleri paraları doğru yerlere harcamadıkları, rüşvet, zimmet, yolsuzluk gibi olayların çok yaygın olduğu bir toplumda “vergi ahlakı” nı tesis etmek konusunda zorluklar yaşanacaktır. Bu yüzden vergi bilinci ve vergi ahlakından önce, devlet idaresinde ahlakın ve sosyal sorumluluk bilincinin yerleştirilmesi büyük önem arz etmektedir (Aktan, 2000).

2.7 Vergi Bilincinin Oluşturulması

Vergileme de başarının sürekli hale getirilmesinin en önemli şartı vatandaşlara vergi ödeme bilincinin yerleştirilmesidir. Bu bilincin yerleşmesi için de vatandaşların verginin haklılığına inanmaları gerekmektedir. Başka bir deyişle de bir devlet çatısı altında toplu halde yaşamının bir sonucu olarak, devletin vatandaşlarına sunduğu güvenlik, adalet, eğitim, sağlık, alt yapı gibi hizmetlerin finansmanı için vergiye ihtiyaç duyulduğunun, bunlardan yararlanan herkesin ödeme gücüne göre vergi vermesinin her düzeydeki vatandaşa okul, sanat ve medya aracılığı ile verilmesinin vergi bilincinin yerleşmesinde önemli bir adım olduğu kesindir (Gökmen ve Güleç, 2001: 41).

Vergi idaresinin amacı, vergiye karşı gönüllü uyumu geliştirmektir. Vergi kaçırıcıları cezalandırma veya suç işleyen vergi mükelleflerinin peşinden gitme vergi idaresinin kendiliğinden yapması gereken amacı değildir. Bununla birlikte, idare uyumsuzluğun sıkı bir

biçimde izleneceği ve etkin olarak cezalandırılacağı genel kanaatini toplumda güçlü bir şekilde yerleştirebilirse gönüllü uyumu teşvik edilebilir. Dolayısıyla, etkili bir vergi idaresinin varlığı, vergiye uyumun artmasına destek olacaktır (Gökbunar, Tezcan, Utkuseven, 2002: 24-25)

3.Vergi Bilinci Konusunda Literatürde Yapılan Bazı Çalışmalar

Vergi bilincini, vergi ahlakını ve vergiye gönüllü uyumu artırmaya yönelik ülke genelinde çeşitli araştırmalar yapılmıştır.

Yardımcıoğlu ve diğerleri (2014) Sakarya ili kapsamında, Fırıncı esnafının vergi bilinci ve vergi algısını ölçmeye yönelik bir anket uygulanmıştır. Anketin sonuçlarından biri; verginin başarılı bir şekilde toplanabilmesi için devletin, mükellefin vergi ile ilgili yükümlülüklerini tam olarak yerine getirebilmeleri için takındıkları tutum ve davranışları etkileyen faktörleri doğru tespit edip ve bu tespitler doğrultusunda politikaları geliştirmesiyle sağlanabilecektir. Verilere bakıldığında ödediği vergilerle ilgili yeterli bilgiye sahip olamayanlar katılımcıların %46,7'sidir. Buradan da anketin bir diğer sonucu şöyle çıkmaktadır; esnafın vergi bilinci ve algı düzeylerinin analiz edilmesi ve bu analizler değerlendirilerek politikalar geliştirilmesi önemlidir.

Organ ve Yeğen (2013)'in yaptığı Adana ili kapsamında vergi bilinci ve vergi ahlakının oluşumunda muhasebe meslek mensuplarının rolünü ölçmeye yönelik anket çalışmasına göre sonuçlar değerlendirildiğinde de çalışmaya katılmış olan muhasebe mensuplarının vergi bilinci ve ahlakı gayet yüksek çıkmıştır. Muhasebe meslek mensuplarının çoğu vergi ödemenin gerekliliğinin farkındadır. Aynı zamanda vergi bilincine sahip ve vergi kaçırma davranışını onaylamamaktadırlar.

Saruç ve İzgi (2011)'da Sakarya ili kapsamında sosyal kültürel faktörlerin vergi ahlakı üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik Sakarya Üniversitesindeki öğrencilere anket çalışması yapmıştır. Bu anket çalışması sonucunda; vergilerin devletler açısından öneme sahip olduğu, devletlerin ve mükelleflerin vergilerin başarılı bir şekilde toplanabilmesi için vergiyle ilgili yükümlülüklerini tam olarak yerine getirirken takındıkları tutum ve davranışları etkileyen faktörleri doğru tespit edip ve bu tespitler doğrultusunda politikalar geliştirmesiyle mümkün olacağı ortaya çıkmıştır.

2014 yılında İzmir ili içerisinde vergi bilincinin oluşumunda bilişim teknolojilerinin rolünü ölçmeye yönelik bir anket araştırması yapılmıştır. Çalışmada anket doğrultusunda elde edilen bulgularla mali müşavirlerin verdiği cevaplara göre, vergi danışmanlığı, vergi avukatlığı, vergi kartı sistemleri, mükellef ile idare ilişkilerindeki sosyal medya araçlarının kullanımı ve bunlara benzer yeni uygulama ve düzenlemelerin vergi bilincindeki artışa olumlu katkı sağlayacağı sonucuna ulaşılmıştır. (Egeli ve Diril,2014: 52)

2015 yılında Kütahya ili kapsamında maliye lisans düzeyinde alınan eğitimin çevre vergisi bilincine etkisini ölçmeye yönelik Dumlupınar Üniversitesinde bir anket çalışması yapılmıştır. Okudukları sınıf ile üniversitede alınan eğitimin çevreye duyarlılık arasındaki ilişkinin test sonucuna göre öğrencilerin okudukları sınıflar ile çevreye duyarlılıkları arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Öğrencilerin çevre vergisi bilinci arasında cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Erkek öğrencilerin bayan öğrencilere göre çevre vergisi bilinçleri daha yüksektir. Öğrencilerin harcama düzeyleri ile çevre vergisi bilinci arasında ilişki kurulamamıştır. (Saruç ve Ağacan, 2015: 7).

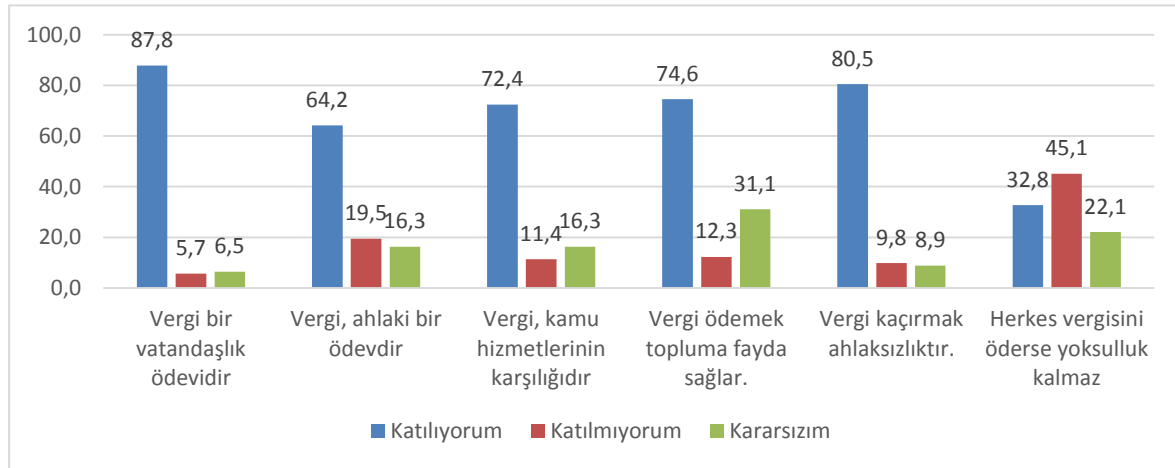
2017 yılında Gürdal ve Yavuz, Kocaeli ve Sakarya esnafının KDV'ye bakışını ve vergi bilincini belirlemeyi amaçladıkları çalışmalarında iki ilde de esnafın KDV bilincinin yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Bununla birlikte, katılımcılar KDV'nin ağır bir vergi

yüküne neden olduğunu ve düşük ve sabit gelirlilerinin daha az ödeyeceği bir KDV sisteminin geliştirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. 2017 yılındaki diğer bir çalışmada ise otomobil sahiplerinin ÖTV bilinci tespit edilmek istenmiştir. Belirlenen amaca ulaşmak için 2014-2017 yıllarında sıfır otomobil alan 756 kişiye anket uygulanmıştır. Ankete katılanlar büyük oranda ÖTV'nin yüksek olduğunu, bu verginin adaletli olmadığını ve harcamaları ve kararları üzerinde doğrudan etkisinin olduğunu ifade etmişlerdir. Anket uygulamasının diğer bir önemli sonucu ise otomobil sahiplerinin ÖTV bilincinin yüksek olduğunun belirlenmesidir (Gürdal ve Yavuz, 2017).

4. Vergi Bilincine Yönelik Alan Araştırması

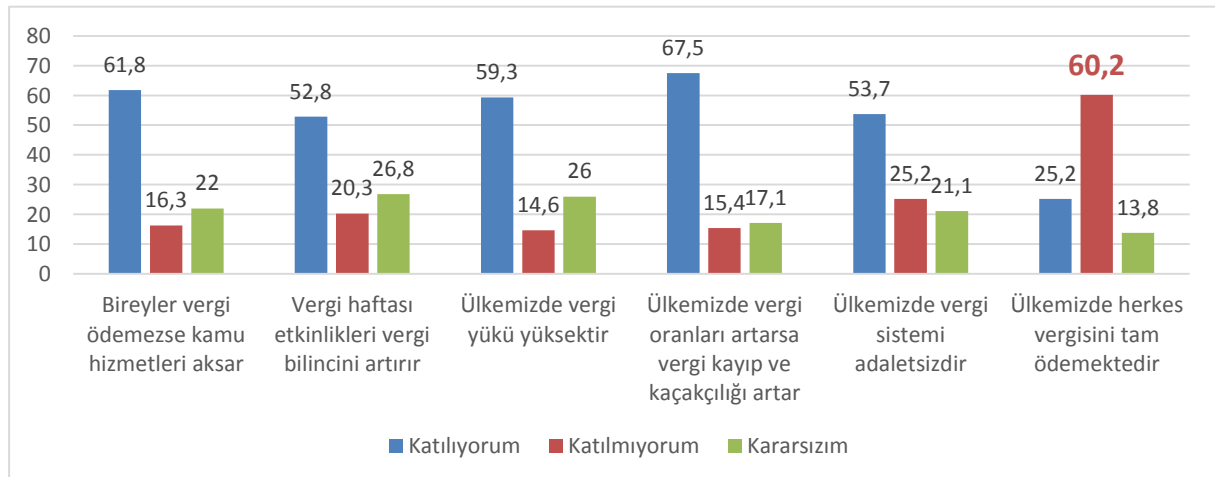
Türkiye'deki Eskişehir ilinde lise öğrencilerine; Atatürk Anadolu Lisesi, 19 Mayıs Anadolu Lisesi, Yunus Emre Anadolu Öğretmen Lisesi, Yunus Emre Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Atatürk Anadolu Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinden 123 gönüllü katılımcıya uygulanmıştır.

Grafik 1: Verginin tanımlanması (%)

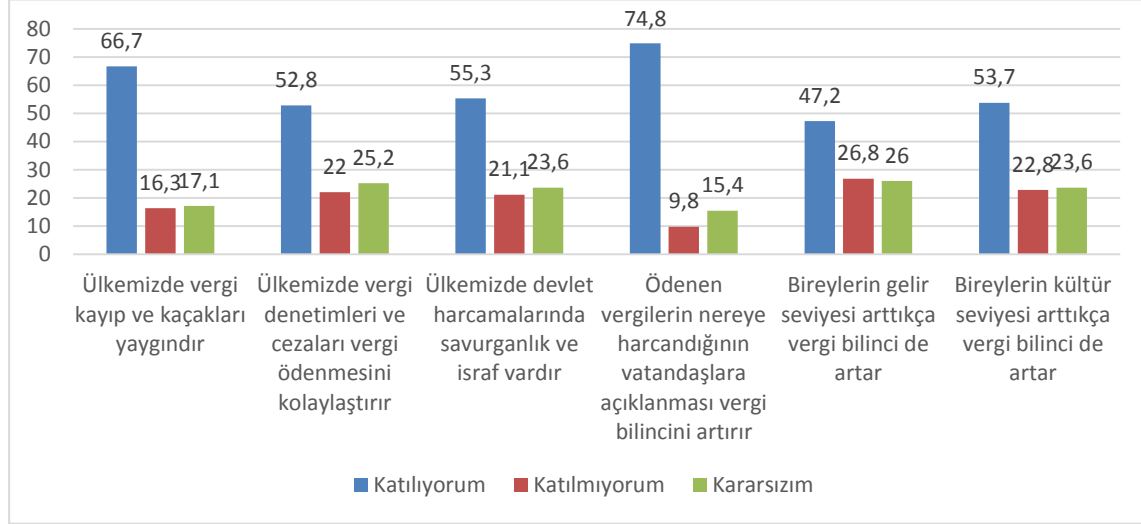
Ankete katılan öğrencilere verginin tanımlanması ile ilgili sorular yöneltildiğinde katılımcıların %87,8'i vergiyi bir vatandaşlık ödevi olarak görmektedir. Buna karşın "Herkes vergisini öderse yoksulluk kalmaz" sorusuna %45,1 katılmadığını belirtmiştir.

Grafik 2: Bireylerin vergiye bakışı (%)

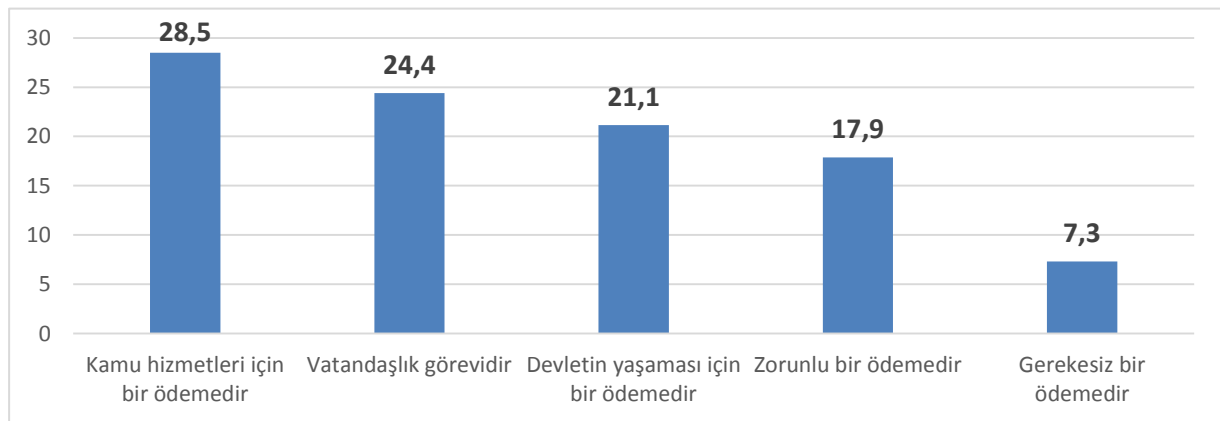
Ankete katılan öğrencilere vergilendirme ile ilgili verilen yargılara katılma dereceleri sorulmuştur. Öğrencilerin vermiş olduğu cevaplar ağırlık derecelerine göre; %61,8'i bireyler vergi ödemezse kamu hizmetleri aksadığını, %52,8'i vergi haftası etkinliklerinin vergi bilincini arttırdığını, %59,3'ü ülkemizdeki vergi yükünün yüksekliğini, %67,5'i ülkemizde vergi oranları artarsa vergi kayıp ve kaçakçılığının arttığını, %53,7'si ülkemizdeki vergi sisteminin adaletsizliğini belirtirken, %60,2'si ülkemizde herkesin tam ödemediğini belirtmiştir.

Grafik 3: Ülkemizdeki vergi uygulamalarına bakışı ve vergi bilinci (%)

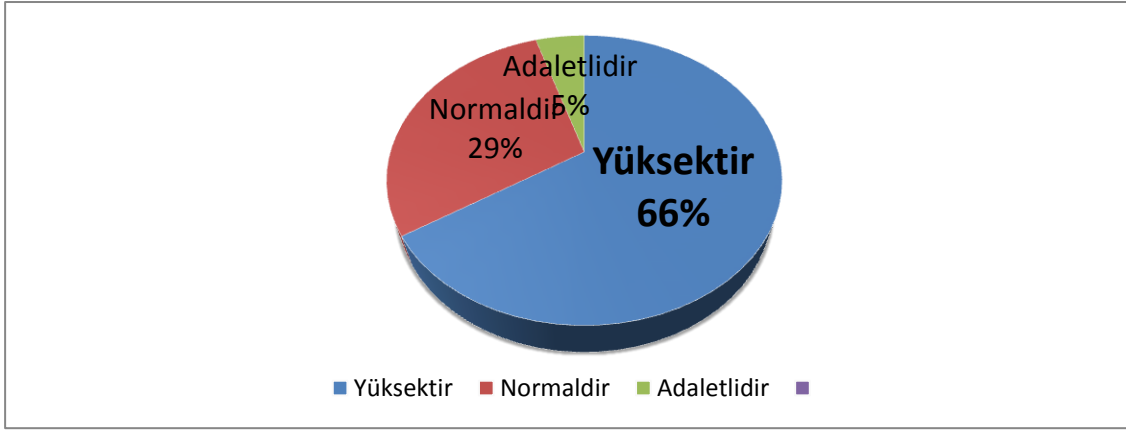

Yukarıdaki grafikten de görüldüğü gibi ankete katılan katılımcıların %55,3'ü ülkemizdeki devlet harcamalarında savurganlık ve israf olduğunu belirtmiş ve %74,8'i ödenen vergilerin nereye harcandığı vatandaşlara açıklandığı halde vergi bilincinin artacağını belirtmiş.

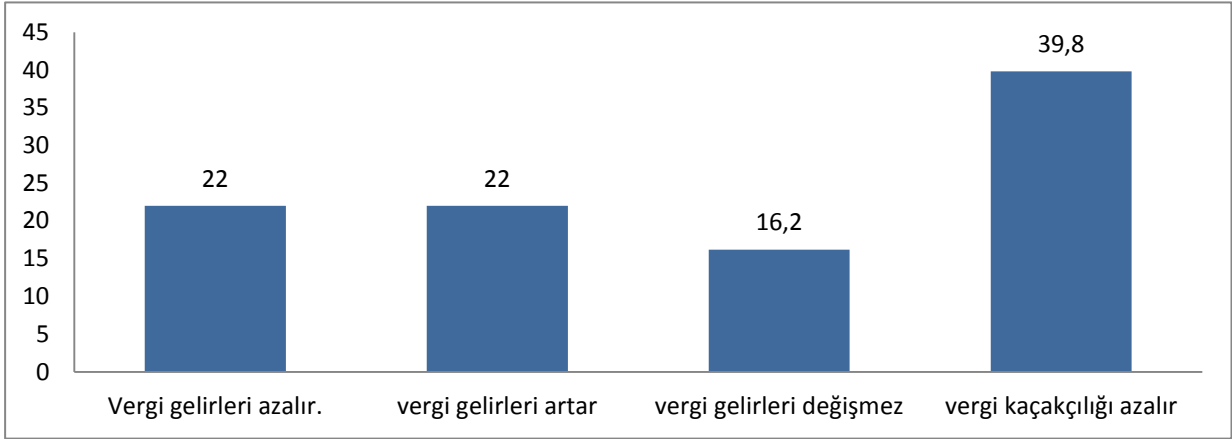
Grafik 4: Verginin anlamı (%)

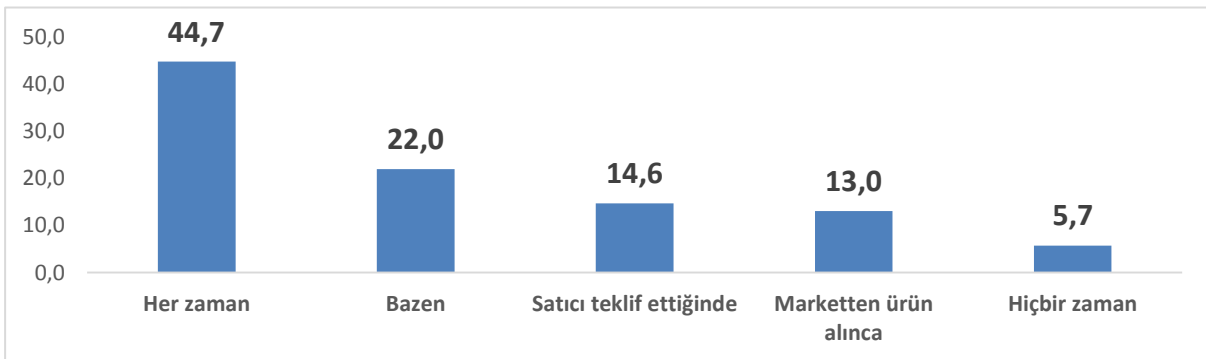
Ankete katılan öğrencilere verginin ne olduğu ile ilgili yargılar sorulmuştur. Öğrencilerin vermiş olduğu cevaplar ağırlık derecelerine şöyle; %28,5'i kamu hizmetleri için bir ödeme olduğunu, %21,1'i devletin yaşaması için ödeme olduğunu, %24,4'ü vatandaşlık görevi olduğunu, %17,9'u zorunlu bir ödeme olduğunu, %7,3'ü gereksiz ödeme olduğunu belirtmiştir.

Grafik 5: Vergi oranlarına bakış açısı (%)

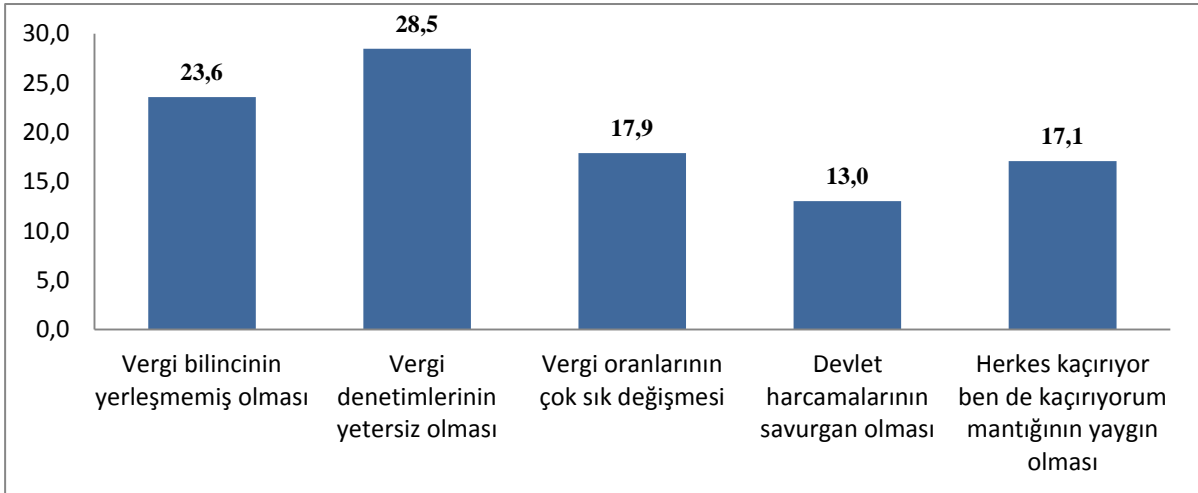
Yukarıdaki şekilden de görüldüğü gibi ankete katılan öğrencilerin %66'sı vergi oranlarının yüksek olduğunu, %29'u da normal olduğunu düşünürken %5'i adaetli olduğu fikrine sahiptir.

Grafik 6: Türkiye'de vergi oranları düşürülürse olabilecek sonuçlar. (%)

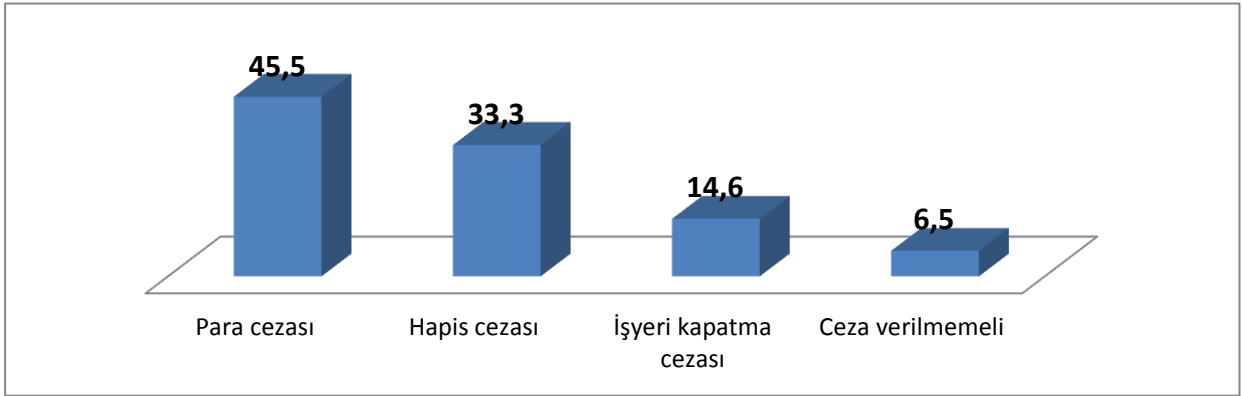
Ankete katılan öğrencilerden Türkiye'de vergi oranları düşürülürse sonuç ne olur sorusuna cevap verenlerin nedenleri ağırlık derecelerine göre % 39,8'i vergi kaçakçılığı azalır derken %22'si vergi gelirleri artar, %16,2'si vergi gelirleri değişmez, %22'si vergi gelirleri azalır şeklindedir.

Grafik 7: Alışverişlerinizde ne sık fiş alırsınız? (%)

Yukarıdaki grafikte de görüldüğü gibi katılımcıların %44,7'si her zaman alışverişlerinde fiş alırken %5,7'si hiçbir zaman vergi almadığını belirtmiştir.

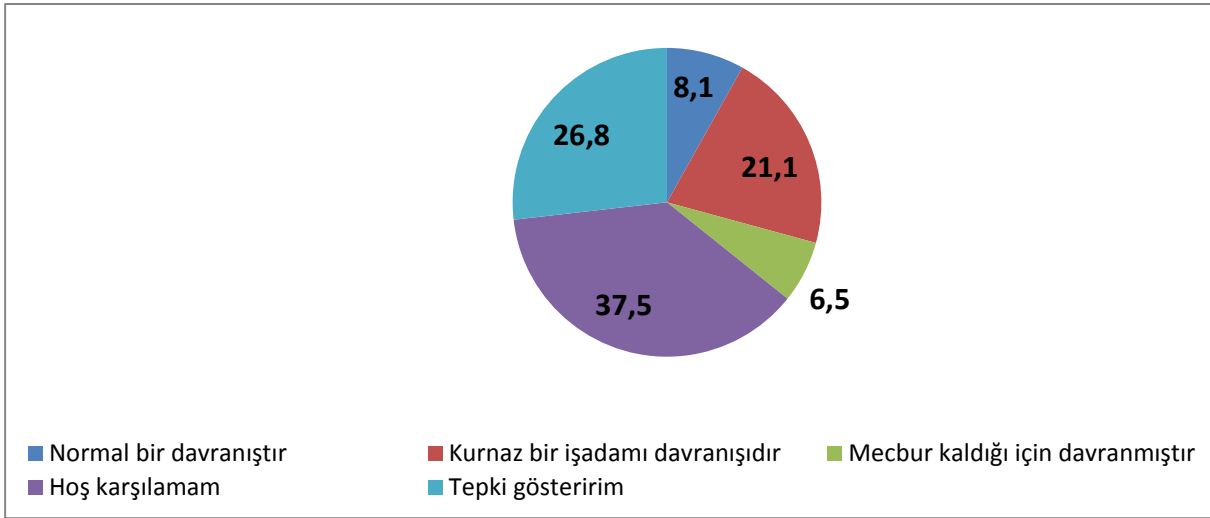
Grafik 8: Vergi kaçakçılığının en önemli nedeni

Ankete katılan öğrencilere vergi kaçakçılığın en önemli nedeni ile ilgili verilen seçenekler sorulmuştur. Öğrencilerin vermiş olduğu cevaplar ağırlık derecelerine göre aşağıda sunulmuştur. Vergi kaçırmanın en önemli nedeni vergi denetiminin yetersiz olması görülmektedir. Öğrencilerin; % 23,6'sı vergi bilincinin yerleşmemiş olmasını, % 28,5'i vergi denetiminin yetersiz olmasını, % 17,9'su vergi oranlarının çok sık değişmesini, %13'ü devlet harcamalarının savurgan olmasını, %17,1'i herkes kaçırıyor ben de kaçırıyorum mantığının yaygın olmasını vergi kaçakçılığının nedeni olarak belirtmiştir.

Grafik 9: Vergi kaçırana verilmesi gereken ceza (%)

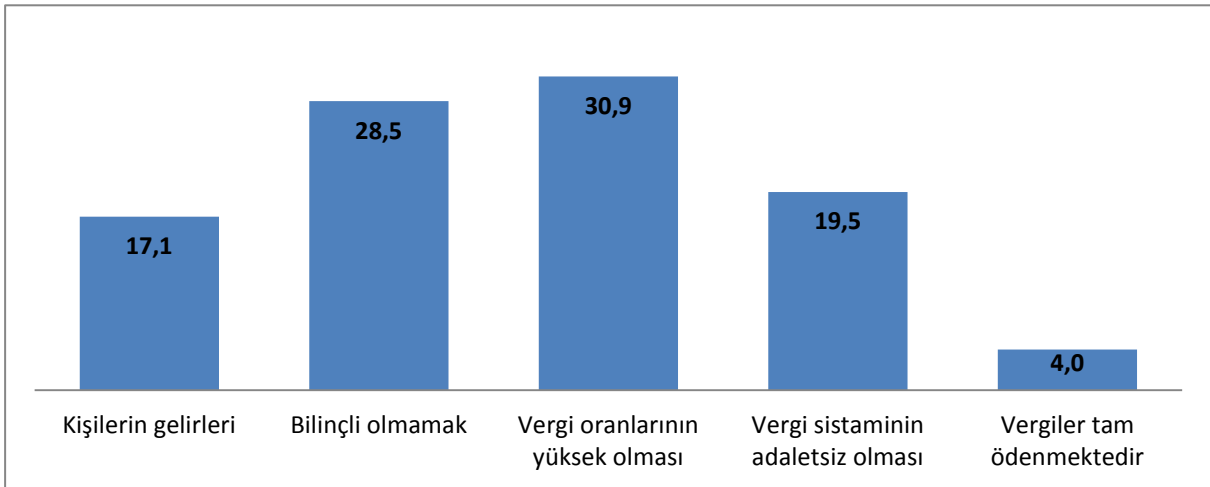
Yukarıdaki grafikten de görüldüğü gibi vergi kaçırana ankete katılan öğrencilerin %45,5'i para cezası, % 33,3'ü hapis cezası, %14,6'sı işyeri kapatma cezası verilmesi gerektiğini düşünmekte iken %6,5'i ceza verilmemesi gerektiğini düşünmektedir.

Grafik 10: Vergi kaçıran bir mükellefin davranışını nasıl değerlendirirsiniz? (%)

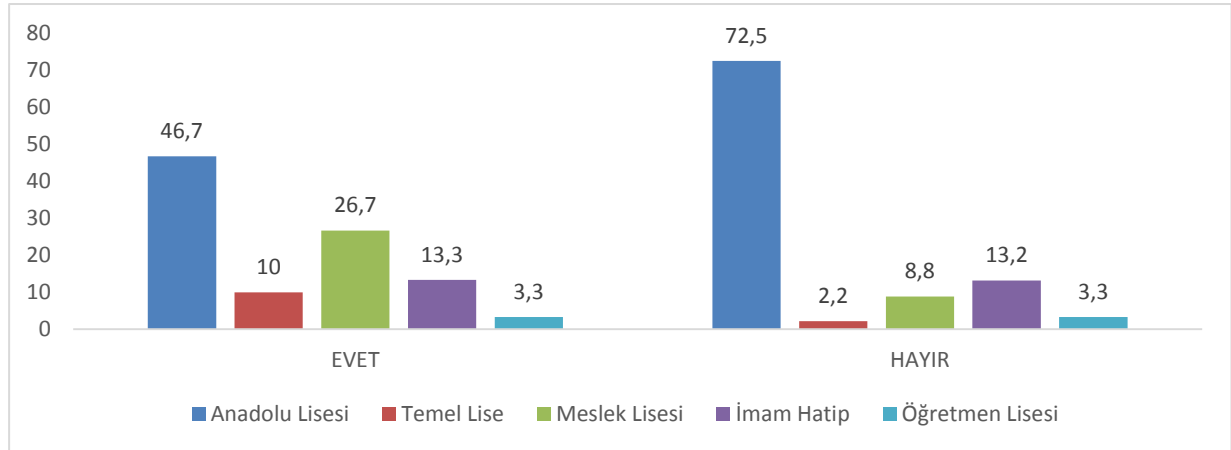

Yukarıdaki şekilden de görüldüğü gibi ankete katılan öğrencilerin %37,5'i hoş karşılamadıklarını belirtirken %8,1'i normal bir davranış olduğunu düşünmektedir.

Grafik 11: Vergilerin ödenmemesindeki en önemli neden nedir?

Ankete katılan öğrencilere vergilerin ödenmeme nedeni ile ilgili verilen seçenekler sorulmuştur. Öğrencilerin % 17,1'i kişilerin gelirlerini, % 28,5'i bilinçli olmamalarını, %30,9'u vergi oranlarının yüksek olmasını, % 19,5'i vergi sisteminin adaletsiz olmasını vergilerin ödenmemesinin sebebi olduğunu düşünürken %4'ü vergiler tam ödendiğini düşünmektedir.

Grafik 12: Vergi denetmenliği mesleğinde yer almak ister misiniz? (%)

Anadolu Lisesi öğrencilerinin % 46,7'si vergi denetmenliği mesleğini yapmak isterken bu oran Temel Liselerde %10, Meslek Liselerinde %26,7, İmam Hatip Liselerinde %13,3 ve Öğretmen Liselerinde %3,3'tür

Anadolu Lisesi öğrencilerinin %72,5'i vergi denetmenliği mesleğinde yer almak istemezken Temel Lise öğrencilerinin % 2,2'si, Meslek Liselerinde %8,8'i, İmam Hatip Liselerindeki öğrencilerin %13,2'si, Öğretmen Lisesi öğrencilerinin %3,3'ü vergi denetmenliği mesleğinde yer almak istemediğini belirtmiştir.

SONUÇ

Araştırmanın bu kısmında, yapılan anket çalışmalarında bulunan istatistiksel verilere göre elde edilen sonuçlar yorumlanmaktadır. Bu çalışmada lise eğitimi almakta olan öğrencilerdeki vergi bilinci tespiti amaçlanmıştır. Ankete 123 öğrenci katılmıştır. Katılımcılara vergilendirme ile ilgili verilen yargılara katılma dereceleri sorulduğunda, cevaplarından bireyler vergi ödemezse kamu hizmetlerin aksayacağını düşündükleri anlaşılmıştır. Öğrencilere verginin ne olduğu ile ilgili sorular yöneltildiğinde anket cevaplarından öğrencilerin çoğunluğunun kamu harcamalarının vergilerle finanse edildiği bilincinde olduğu sonucuna varılmıştır.

Vergi bilincinin yerleşmesi ve gelişmesi için, erken yaşta evlerde ebeveynler tarafından dikkat edilerek başlayıp okulda devam edecek vergiyle ilgili temel eğitimlerin verilmesi gerekmektedir. Ülkemizde yaşayan bireylere vergiyi bir yük olarak görmemeleri gerektiği ve kamu hizmetlerinin sistemli şekilde devam edebilmesi için vergi ödemenin önemli olduğu benimsenmelidir. Katılımcıların %66'sı vergi oranlarının yüksek olduğunu belirtmiş ve vergi oranları düşürüldüğü takdirde vergi kaçakçılığının azalacağı sonucuna varılmıştı. Katılımcılardan, bireyler vergi ödemediğinde kamu hizmetlerinin aksayacağı fikrinde olanların oranı %61,8'dir. Vergi denetiminin yetersiz olduğu için vergi kaçaklığı oranının yüksek olduğunu düşünen katılımcı çoğunluğu vardır. Kamu hizmetlerinin etkin sunulmasını düşünen katılımcılar vergi denetmenliği görevinde yer almak isteyerek aktif olarak yer alabilirler.

Vergi kaçaklığı olması durumunda kaçırana para cezası verilmesi gerektiğini düşünenlerin oranı %45,5'tir. Buna rağmen vergi kaçırmanın normal bir davranış olduğunu düşünen katılımcı sayısı %8 olarak azımsanamayacak seviyededir. Para, hapis, işyeri kapatma cezalarının caydırıcılığı üzerinde tartışılmak yerine eğitim eksikliğinin farkına varılmalıdır.

Bu sebeptendir ki vergi bilincinin artırılması ve vergi hasılatının artması için lisans düzeyinden öncede ekonomi ve vergi ile ilgili eğitimler verilmelidir.

KAYNAKÇA

AKTAN, C.Can (2000). “Vergi Dışı Piyasa Ekonomisi”, Ankara: TOSYÖV Yayınları, http://www.canaktan.org/ekonomi/kamu_maliyesi/vergi-disi/kavram.htm, (07.01.2016).

ALTUN, N. ve YAVUZ, H. (2017). “Vatandaşların Katma Değer Vergisi Hakkındaki Tutum ve Algısı: Sakarya ve Düzce Örneği”, *Journal of Current Researches on Business and Economics*, 7 (1), 35-46

AYGEN, Filiz (2003). Vergi Kayıp ve Kaçakçılığının Nedenleri ve Bunların Önlenmesinde Denetimin Rolü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

ALKAN A (2009). Vergi Bilinci ve Vergi Uygulamaları Karşısında Mükellef Davranışlarının Tespiti: Zonguldak İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Zonguldak

ÇELİK K, Eroğlu O (2014). İlköğretim Çağında Vergi Algısının İncelenmesi: Zonguldak İli Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Zonguldak, s.126-127.

ÇELİKKAYA A (2002). Mükelleflerin Vergiye Gönüllü Uyumunu Etkileyen Faktörler. *Hukuk-Ekonomi ve Sosyal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, 5:4-7

ÇOBAN, Hilmi (2004). “Vergi Mükelleflerinin Vergi Karşısındaki Davranışları Üzerine Ampirik Bir İnceleme: Denizli Örneği, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Denizli, s.28.

DEMİR, Müslim (2009). “Toplumun Vergiye Karşı Tutum ve Davranışlarını Etkileyen Faktörler”, *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 18. Sayı, s.3.

DORNTEIN, M. (1987). Taxes: Attitudes and Perceptions and Their Social Bases. *Journal of Economic Psychology*, 8, 55-76

EGELİ H, Diril F (2014). “Vergi Bilincinin Oluşumunda Bilişim Teknolojilerinin Rolü: İzmir İli İçin Bir Uygulama”, *Sosyoekonomi*, 2. Sayı, s.52-53

GÖKMEN Necdet ve H. Abdullah GÜLEÇ (2001). “Gelir İdaresi ve Vergi Denetiminde Etkinlik ve Verimlilik Nasıl Sağlanır?”, *Vergi Dünyası Dergisi*, Sayı:238, İstanbul, Haziran

GÖKBUNAR, Ramazan; Keramettin TEZCAN ve Ahmet UTKUSEVEN (2002): “Yeniden Yapılanma veya Yeniden Yapılanma: Vergi İdaresi ve Denetim İçin İşte Bütün Mesele Bu”, <http://www.bayar.edu.tr/~kutuphane/vergi.pdf>, (05.01.2016).

GÜRDAL, Temel ve YAVUZ, Hakan (2017), “Kocaeli ve Sakarya Esnafının Katma Değer Vergisine Bakışı”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, cilt: 13, sayı: 1, s. 51-62.

JAMES, S. & Alley, C. (2002). “Tax Compliance, Self-assessment and Tax Administration”, *Journal of Finance, and Management in Public Services*, 2(2), 27-72.

KARYAĞDI, N. (2010), "Mükelleflerin Vergi Yasalarına Uyumunda YMM'lerin ve SMMM'lerin Rolü", *Yaklaşım Dergisi*, Şubat 2010, Sayı:206.

MURTER, N.B. ve P. Mastar Özcan (2012). "Sosyo-Psikolojik Yönleri ile Vergi Kaçakçılığı", Mali Sosyoloji Üzerine Denemeler, Editor: Kemal Çelebi, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı YayınNo: 2012/418, 15-32.

Narta, M. E. (2007). Vergi Bilinci, <http://www.maliye.gov.tr/defterdarliklar/duzce/vergi_haftasi/vergi%20bilinci.htm>

ORGAN, İbrahim ve Baki Y. (2013). "Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakı Oluşumunda Muhasebe Mensuplarının Rolü: Adana Örneği" Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Sayı:4,Cilt:27,Yıl:2013

ÖZPERHİZ, Niyazi (2005) "Vergi Uyumu ve Ülkemizde Vergi Uyumunun Arttırılmasına Yönelik Öneriler", Vergi Dünyası Dergisi, 283. sayı, s.90.

SARUÇ N, İzgi K (2011). "Sosyo-Kültürel Faktörlerin Vergi Ahlakı Üzerindeki Etkisi: Üniversite Öğrencileri İle Yapılan Anket Çalışması", EKONOMİ BİLİMLERİ DERGİSİ Cilt 3, No 2, 2011 ISSN: 1309-8020 (Online), s.141

SARUÇ, Naci Tolga (2015). Vergi Uyumu:Teori ve Uygulama, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

SARUÇ N, Ağacan İ (2015). "Maliye Lisans Düzeyinde Alınan Eğitimin Çevre Vergisine Etkisi: Dumlupınar Üniversitesi Örneği", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi / Dumlupınar University Journal of Social Sciences 44. Sayı Nisan 2015 / Number 44 April 2015, s.7.

SEKER, Nezh (1994). *Hukuksal Yapısıyla Vergi İncelemesi*, Yayın No:436, İstanbul, Beta Yayınları, 1. Bası, Şubat.

Schmölders G. (1976). Genel Vergi Teorisi, (Çev.: Salih Turhan), İstanbul Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2149, İstanbul.

TAŞPINAR, Gökhan (2001). "Kayıt Dışı Ekonomi, Vergi Sistemi ve Türkiye Gerçeği", Dünya Gazetesi, http://www.dunyagazetesi.com.tr/news_display.asp?upsale_id=24133&from=tellafriend§ion=dunya, (07.01.2016).

TAYTAK, Mustafa (2009). "İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinde Vergi Bilincinin Tespiti: Ampirik Bir Araştırma, Maliye Dergisi, 158. sayı, s.499.

TEZCAN, Keramettin, Adnan GERÇEK ve Mustafa Ali SARILI (2007). "OECD Ülkelerinde Vergi İdaresinin Karşılaştırmalı Yapısı ve Türkiye'de Gelir İdaresinin Yeniden Yapılandırılmasının Değerlendirilmesi", 21. *Türkiye Maliye Sempozyumu*, Çankaya 18 Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü Yayın No:1,Antalya, Ocak.

TUAY E, Güvenç İ (2007). Türkiye' de Mükelleflerin Vergiye Bakışı. Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Endüstri ve Örgüt Psikolojisi, Ankara.

YARDIMCIOĞLU F, Şahpaz K, Akgül Ö (2014). Fırıncı esnafının vergi bilinci ve vergi algısı: Sakarya ili örneği. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 39-82.

YAVUZ, Hakan (2017), "Otomobil Alımında Özel Tüketim Vergisinin Etkisi ve ÖTV Bilinci", *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, vol: 8, issue: 26, ss. 373-389.

Werner GUETH, Rupert SAUSGRUBER, "Tax Morale And Optimal Taxation", CESIFO Working Paper, No. 1284, 2004, s.16, www.CESifo.de (Erişim: 26.10.2007).